

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง ลักษณะเฉพาะของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโครงข่ายการท่องเที่ยว จังหวัดนครราชสีมาและพื้นที่ต่อเนื่อง เป็นการศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว โดยมีความสำคัญในการเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเด่น สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งในการวิจัยเพื่อดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการวางกรอบแนวความคิดในการวิจัย การวิเคราะห์และสนับสนุนผลการศึกษาดังนี้

- 2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- 2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการเกษตร
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม
- 2.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.1.1 ขอบเขตและความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นกิจกรรมรูปแบบหนึ่งของมนุษย์ ที่มีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกับคำอื่นอีกหลายคำ เช่น การนันทนาการ (recreation) หมายถึงการพักผ่อนหย่อนใจเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดของร่างกายและจิตใจจากการงาน ความซ้ำซาก จำเจ ต่างๆ การใช้เวลารว่าง (Leisure Time) หมายถึง ช่วงเวลาอื่นนอกเหนือจากเวลาทำงาน การนอน การทำธุระ เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่ง Lawson and Bovy (1977) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า เป็นการนันทนาการ (Recreation) รูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นการใช้เวลารว่าง (Leisure Time) ที่มีการเดินทาง (Travel) เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปพักผ่อนยังอีกที่หนึ่งซึ่งถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่าเป็นการเดินทางภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้เป็นสากล 3 ประการ คือ

- 1) เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

2) เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ

3) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆก็ตาม ที่มีใช้เพื่อประกอบอาชีพ หรือหารายได้

ทั้งนี้ การที่มนุษย์ได้ตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวนั้น จะมีแรงกระตุ้น (Motivator) อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่ง R.W.Mcintosh (1977) ได้แบ่งตัวกระตุ้นดังกล่าวออกเป็น 4 ประเภท คือ ตัวกระตุ้นจากความต้องการผ่อนคลายด้านกายภาพหรือร่างกายที่ต้องการพักผ่อน เพื่อรักษาสุขภาพ (Physical Motivators) ตัวกระตุ้นจากความปรารถนาที่จะเรียนรู้ศิลปะ วัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่และสิ่งสำคัญของประเทศต่าง ๆ (Cultural Motivators) ตัวกระตุ้นในลักษณะของความต้องการเยี่ยมญาติ เพื่อนฝูง และผู้คนที่ต่าง ๆ รวมทั้งความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงความจำเจ (Interpersonal Motivators) และตัวกระตุ้นด้านสถานภาพและเกียรติยศของบุคคล ซึ่งอยู่ในลักษณะของการเดินทางเพื่อประกอบธุรกิจการงาน การอบรมดูงาน (Status and Prestigine Motivators)

เมื่อมีการเดินทางของผู้คนไปท่องเที่ยวในที่แห่งหนึ่ง มักไปเกี่ยวข้องกับหน้าที่การงานของผู้คนนี่เอง จึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ผูกพันโยงใยกันขึ้น โดยที่การเดินทางไปในสถานที่ใหม่ ได้มีการใช้สถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก และบริการที่มีอยู่มากบ้างน้อยบ้าง ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล การเดินทางของแต่ละคนต่างมีจุดหมาย วิธีการ และความพึงพอใจที่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงเกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และมีการเรียกขานต่าง ๆ แต่ละรูปแบบ ตามมุมมองหรือมิติต่าง ๆ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย , 2540)

จากการที่การท่องเที่ยวได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆมากมายนั้นเอง Mcintosh and Goeldner (1984) จึงได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่าเป็นผลรวมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการต่าง ๆ รวมทั้งกับรัฐบาลประเทศเจ้าภาพ และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรมหรือกระบวนการในการดึงดูด ด้วยการให้การต้อนรับที่อบอุ่นเปี่ยมไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

Webster Dictionary จึงได้ให้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า

- 1) การเดินทางเพื่อการพักผ่อน
- 2) การจัดการการท่องเที่ยว
- 3) การส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยว หรือ สิ่งอำนวยความสะดวกทางการ

ท่องเที่ยว

2.1.2 ระบบและองค์ประกอบของการท่องเที่ยว (Tourism System)

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ได้มีการพัฒนากลายเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบต่างๆ หลายประการ Robert Christie Mill และ Alastair M. Morrison (1992) ได้กล่าวถึงระบบของการท่องเที่ยวว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการคือ ; ตลาด (Market) การเดินทาง (Travel) จุดหมายปลายทาง (Destination) และการตลาด (Marketing) มีความหมายที่สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ตลาด (Market) คือการตัดสินใจเป็นนักท่องเที่ยวหรือการตัดสินใจเดินทาง ซึ่งต้องมีปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายใน ภายนอก ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และ พฤติกรรม ของ นักท่องเที่ยว

2) การเดินทาง (Travel) เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเดินทาง ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการขนส่ง การขนส่งรูปแบบต่าง ๆ รวมถึง รูปแบบของการท่องเที่ยว

3) จุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง ตัวแหล่งท่องเที่ยว และการ บริการ ที่นักท่องเที่ยวได้รับในระหว่างการเดินทาง

4) การตลาด (Marketing) เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านแผนการตลาด ซึ่งจะต้อง คำนึงถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ต่าง ๆ ขององค์ประกอบต่าง ๆ นอกจากนี้ แผนการตลาดยังเป็นตัวบ่งชี้ ความสำเร็จหรือล้มเหลวของธุรกิจท่องเที่ยวได้

ทั้งนี้ส่วนต่างๆของระบบการท่องเที่ยวดังกล่าวมาแล้วนั้น จะมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน จำเป็นที่จะต้องได้รับการพิจารณาอย่างครอบคลุมทุกๆด้าน และทำให้เข้าใจถึงการเคลื่อนไหวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (อ้างแล้ว) ได้สรุปสาระ สำคัญของระบบและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ว่า มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และ ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) แต่ละองค์ประกอบมี องค์ประกอบย่อย ๆ ที่ มีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยว จึงอยู่ที่ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อย และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง

1) แหล่งท่องเที่ยว เป็นทรัพยากรที่สำคัญจัดเป็นอุปทานการท่องเที่ยว (Tourism Supply) ซึ่งสามารถจัดหมวดหมู่ของแหล่งท่องเที่ยวเป็น 5 ประเภท คือแหล่งท่องเที่ยว

ทางวัฒนธรรม (Cultural Attractions) แหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดงออกถึงประเพณีต่าง ๆ (Traditional Attractions) แหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดงถึงความงดงามในรูปแบบต่าง ๆ ของภูมิประเทศ (Scenic Attractions) แหล่งท่องเที่ยวประเภทที่ให้ความบันเทิง (Entertainment Attractions) แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว (Other Attractions) สำหรับประเทศไทยนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยว ออกเป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความบันเทิงนั้น จัดเป็นส่วนหนึ่งในสถานบริการนักท่องเที่ยว

2) บริการการท่องเที่ยว เป็นอุปทานประเภทหนึ่งซึ่งไม่ได้เป็น จุดหมายปลายทางหลักของนักท่องเที่ยว แต่เป็นบริการที่รองรับให้เกิดความสะดวกสบาย และความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในบางโอกาสอาจเป็นตัวดึงดูดใจได้เช่นกัน บริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ ที่พัก อาหาร แหล่งจำหน่ายสินค้า แหล่งบันเทิง แหล่งกิจกรรมและบริการอื่น ๆ ทั้งนี้ รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นอื่น ๆ ด้วย

3) ตลาดการท่องเที่ยว เป็นการแสดงออกของอุปสงค์ (Tourism Demand) ซึ่งมีความปรารถนาในการท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ (ปกติตลาดการท่องเที่ยวจะเน้นที่นักท่องเที่ยว) ซึ่งในกระบวนการจัดการ ได้หมายรวมถึงการส่งเสริมและพัฒนาการขาย และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย ในประเทศไทยโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องบางส่วน ดังนี้

3.1) ผู้เยี่ยมชมเยือน (Visitors) คือ ผู้ที่เดินทางจากถิ่นพำนักของตนเอง เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง อาจพักค้างแรมหรือไม่ก็ได้ (เป็นผลรวมของนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว)

3.2) นักท่องเที่ยว (Tourist) คือ ผู้เดินทางมายังพื้นที่หนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เป็นการไปทำงานประจำ การศึกษา และไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำหรือศึกษาอยู่ในพื้นที่นั้น ผู้เดินทางนี้จะต้องค้างแรมอย่างน้อย 1 คืน (แต่ไม่เกิน 90 วัน) วัตถุประสงค์ในการเดินทางอาจเพื่อใช้เวลาว่าง (การนันทนาการ การพักผ่อนวันหยุด การรักษาสุขภาพ การ ศึกษา เรียนรู้ การศาสนา และการกีฬา) ธุรกิจ เยี่ยมญาติ การปฏิบัติ หน้าที่ และการประชุม เป็นต้น

3.3) นักทัศนจร (Excursionist) คือ ผู้เดินทางที่ไม่ได้พักค้างคืน

3.4) การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourism) คือการเดินทางของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จากจังหวัดหนึ่งไปอีกจังหวัดหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่ไม่ใช่การไปทำงานประจำ การศึกษา และต้องไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำหรือศึกษาอยู่จังหวัดที่เดินทางไป

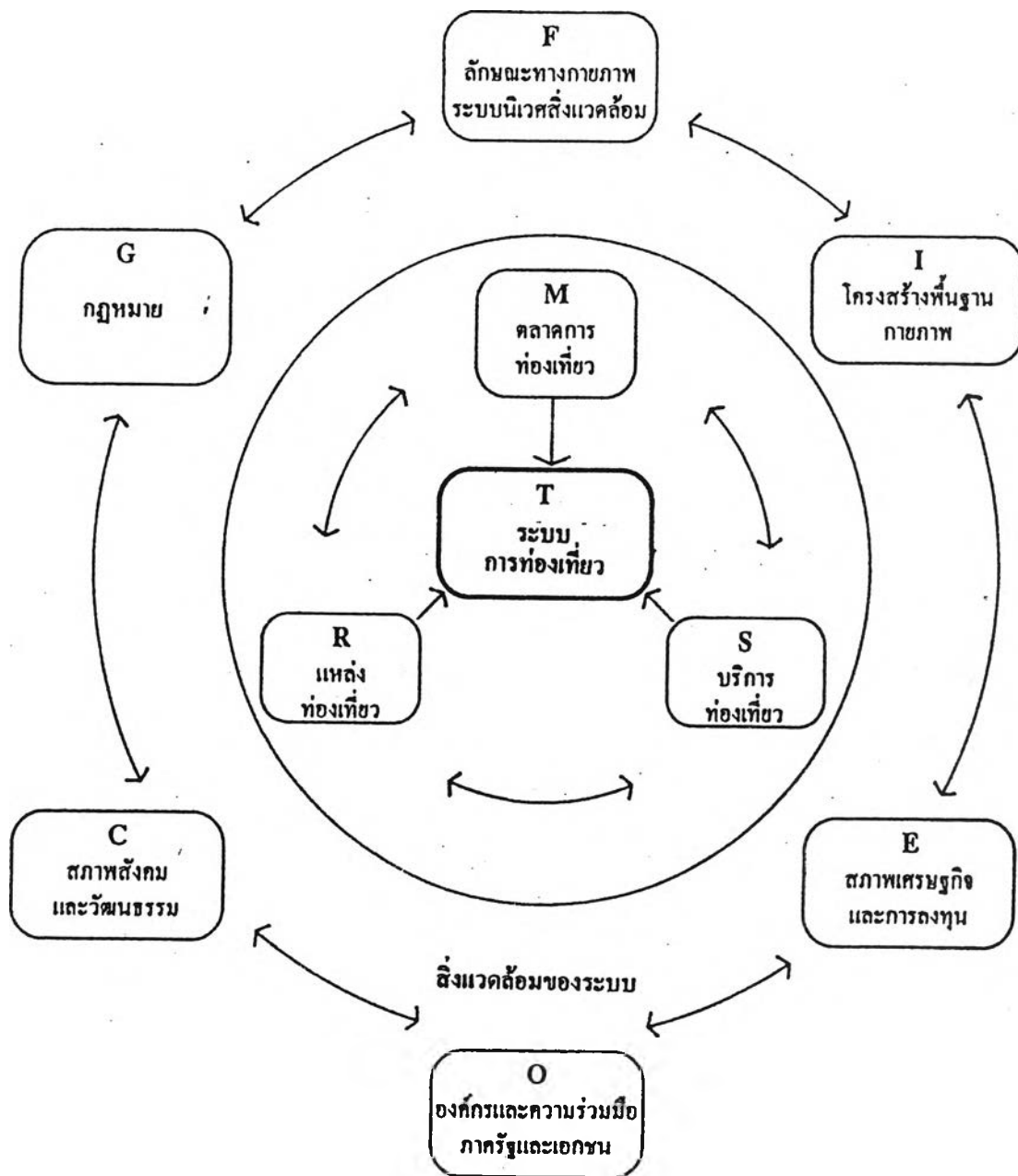
3.5) ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว (Tourist Consumption Expenditures) คือ ค่าใช้จ่ายสำหรับสินค้าและบริการ ที่จ่ายโดยนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (International Tourists) ระหว่างการพำนักอยู่ในประเทศไทยไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศ

3.6) รายได้จากการท่องเที่ยว (Tourism Revenues) คือ รายได้ที่ประเทศไทยได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อม ในรูปของเงินตราต่างประเทศ ที่นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศจ่ายเป็นค่าสินค้าและบริการ ไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศ

ความสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อยทั้ง 3 เกิดขึ้นเมื่อนักท่องเที่ยวได้ไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการหรือทัศนศึกษา ซึ่งอาจเป็นการใช้ประโยชน์โดยตรงและจากการบริการที่เกี่ยวข้อง โดยปกติทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรที่ใช้ไม่มีวันหมด เพราะรูปแบบการใช้มักเป็นการสัมผัสแต่ภายนอกโดยไม่มี การเคลื่อนย้ายทรัพยากรใดๆ หรืออาจมีการชดเชยได้อยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ในการท่องเที่ยวที่เป็นจริงนั้น การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรมักมีการแปรรูปทรัพยากร และอาจไม่มีการคำนึงถึงการสูญเสีย หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับระบบย่อยต่าง ๆ รวมทั้งผลต่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ในทางกลับกันสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบอื่นๆ เช่น ระบบชุมชน ระบบอุตสาหกรรม ฯลฯ อาจมีผลกระทบมาสู่ระบบท่องเที่ยวด้วย ดังนั้น การท่องเที่ยวที่ขาดระบบการจัดการที่ดีเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ประสบความสำเร็จได้เลย นอกจากองค์ประกอบภายในระบบแล้ว การท่องเที่ยวยังมีสิ่งแวดล้อมสำคัญที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอีกหลายประการ เช่น สภาพกายภาพและระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจและการลงทุน สังคมและวัฒนธรรม องค์กรและกฎหมาย เป็นต้น (แผนภูมิ 2.1)

2.1.3 การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

จากการที่กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ มากมายในการดำเนินกิจกรรมรวมทั้งยังมีผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ของพื้นที่ ไม่ว่าจะ เป็นในระดับชุมชน ท้องถิ่น ภูมิภาค ไปกระทั่งระดับชาติ จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้ดำเนินไปในทิศทางหรือขนาดที่ถูกต้องเหมาะสม และจะต้องทำเป็นกระบวนการ ที่อาศัยทรัพยากรหลายอย่าง ทั้งกำลังคน เงิน และระยะเวลา เช่นเดียวกับกิจกรรม

แผนภูมิ 2.1 ระบบการท่องเที่ยว (Tourism System)

ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.), 2540

ทางเศรษฐกิจอื่น ซึ่งเป้าหมายในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ควรมุ่งไปที่ (R.W.Mcintosh , อ้างแล้ว)

1) การนำเสนอแนวทางเพื่อยกระดับมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งเป็นผลมาจากประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยว

2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ด้าน นันทนาการสำหรับผู้เยี่ยมเยือนและคนในท้องถิ่น

3) ในการพัฒนาศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและที่พัก ควรจะคำนึงถึงความเหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของพื้นที่นั้น

4) การจัดทำแผนการพัฒนา ควรมีความเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพทาง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม แนวคิดของรัฐบาลและประชาชนในท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม ทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวจำเป็นที่จะต้องก่อให้เกิดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว รักษาทรัพยากรให้คงความดึงดูดใจ และพัฒนาให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งอาจแบ่งเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งบริการ การท่องเที่ยว และการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว จำเป็นต้องกระทำควบคู่กับการชักจูง แนะนำ และควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ให้ประสานกลมกลืน เพื่อป้องกันผลกระทบต่อการท่องเที่ยว และสิ่งสำคัญที่จะประกันความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การประสานสอดคล้องกันในองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ และการกระจาย การรวมตัวของประโยชน์จากการท่องเที่ยว(สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย , อ้างแล้ว)

นอกจากนี้แล้ว ในการการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพิจารณาใคร่ครวญถึง ความสามารถหรือความพร้อมของสถานที่เป็นอันดับต้นว่ามีมากน้อยเพียงใด สมควรต่อการพัฒนา ปรับปรุงในระดับใดจึงจะเหมาะสม เนื่องจาก หากมีแหล่งท่องเที่ยวกระจุกกระจายอยู่มาก และจำเป็นจะต้องมีพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน คือ การขาดกำลังคน เครื่องมือเทคโนโลยี และงบประมาณในการดำเนินงาน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องคัดเลือกหยิบเอาเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพหรือความสามารถในการรองรับการพัฒนาสูงหรือจัดอยู่ในอันดับแรกๆ เพื่อให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีและงบประมาณที่มีอยู่ การพิจารณาศักยภาพทางการท่องเที่ยวจึงหมายถึง การพิจารณาความสามารถหรือความพร้อมในตัวเองของแหล่งท่องเที่ยว ที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง การจัดการ หรือการเข้าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ

ขึ้น ฉะนั้นในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ จึงย่อมมีศักยภาพในตัวของมันเองที่แตกต่างกัน บางแห่งอาจมีศักยภาพสูง บางแห่งอาจมีศักยภาพต่ำก็ได้ (วิวัฒน์ชัย บุญภักดี , 2532) ในการจัดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องกำหนดหลักเกณฑ์ขึ้น โดยพิจารณาคุณลักษณะในด้านต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นตัววัดศักยภาพออกมา แล้วเปรียบเทียบกันในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดเพื่อจัดลำดับความสำคัญของศักยภาพที่มีอยู่ ซึ่งจะทำให้การเลือกสรรแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งขึ้นมาพัฒนาตามลำดับก่อนหลังได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) ได้กำหนดระดับหรือเป้าหมายของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวออกเป็น 4 ระดับคือ

1) การสำรวจเบื้องต้น (Preliminary Survey) หรือ (Identify Survey) เป็นระดับพื้นฐานของการวางแผน มีเป้าหมายในการเข้าไปศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะประเด็นสำคัญหรือเพื่อมุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้า หรือการพัฒนาขนาดเล็กในระยะสั้น เนื่องงานส่วนใหญ่อยู่ที่การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น

2) การศึกษาเบื้องต้น (Preliminary Study) เป็นการศึกษาผสมผสานในทุก ๆ สาขา ในลักษณะกว้าง ๆ โดยสังเขป เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ โอกาส และทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นๆ พร้อมทั้งเสนอแนวทางการแก้ปัญหาในระยะสั้นไว้ก่อนที่จะมีการทำแผนในระดับต่อไป

3) การจัดทำแผนหลัก (Master Plan) เป็นการศึกษาและจัดทำแผนอย่างผสมผสาน (Integrated Planning) ในทุก ๆ สาขา โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียด มีการกำหนดแผน โครงการ การเสนอแนะกลยุทธ์ และแนวทางในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

4) ศึกษาความเหมาะสม (Feasibility Study) เป็นการศึกษาสืบเนื่อง ในรายละเอียดของโครงการต่างๆที่กำหนดไว้ในการจัดทำแผนหลัก เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ และเสนอแนะสู่ทางที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการนั้น ๆ ต่อไป

เนื่องจากการวางแผนเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาข้อมูล และมีผลที่ผลกระทบต่อผู้คน กิจกรรมต่างๆในสังคม ตลอดจนเรื่องของพื้นที่ โครงการศึกษาวิจัยการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2541) จึงได้นำเสนอแนวความคิด เกี่ยวกับการวางแผนและการออกแบบสภาพแวดล้อม ว่าควรมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ

1) ควรเป็นการวางแผนเชิงบูรณาการ (Integrated planning) หมายถึงการวางแผนร่วมกันระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งตัวแทนจากชุมชนในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวด้วย บุคคลจากทุกฝ่ายดังกล่าวควรจะได้มี

ส่วนร่วมในการวางแผนตั้งแต่เริ่มต้น เพราะเป็นการสร้างความร่วมมือและความผูกพันต่อแผน ซึ่งจะนำไปสู่ความยอมรับและการปฏิบัติตามแผนการในระยะต่อไป นอกจากนี้ยังช่วยจัดข้อขัดแย้งต่าง ๆ ให้หมดไปตั้งแต่ต้น อันจะช่วยให้การดำเนินงานมีความราบรื่นและประสบผลสำเร็จ

2) ควรมีการวิจัยเพื่อค้นหาข้อมูลที่แท้จริงก่อนมีการวางแผน โดยเฉพาะข้อมูลด้านลักษณะตลาดการท่องเที่ยว และข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยว ข้อมูลทั้ง 2 ประการจะช่วยในการวางแผนและการออกแบบสภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสม

โดยที่ การวางแผนและการออกแบบสภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว อาจจำแนกได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับภูมิภาค (Regional scale) ระดับพื้นที่เป้าหมาย (Destination scale) และระดับสถานที่ท่องเที่ยว (Site scale) (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ้างถึง Gunn, 1994) ซึ่งมีกระบวนการ ดังนี้

1) การวางแผนและการออกแบบระดับภูมิภาค (Regional scale) มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1.1) ระบุพื้นที่เป้าหมายที่มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยว
- 1.2) กำหนดแนวทางและการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค
- 1.3) กำหนดนโยบายและโครงสร้างการจัดการ
- 1.4) ใช้เป็นแนวทางสำหรับการวางแผนและออกแบบระดับพื้นที่เป้าหมาย และ ระดับสถานที่ท่องเที่ยว

2) การวางแผนและการออกแบบระดับพื้นที่เป้าหมาย (Destination scale) พื้นที่เป้าหมาย ในที่นี้หมายถึง พื้นที่ท่องเที่ยวซึ่งประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งที่ให้บริการและจัดการโดยชุมชนแห่งเดียวหรือหลายแห่ง ในเชิงของการวางแผนสภาพแวดล้อม พื้นที่เป้าหมายมีส่วนประกอบหลักที่จำเป็นต้องได้รับการวางแผนและพัฒนา ดังนี้

- 2.1) กลุ่มสถานที่ท่องเที่ยว (Attraction complexes)
- 2.2) ชุมชน (Community)
- 2.3) ส่วนเชื่อมโยงระหว่างชุมชนและสถานที่ท่องเที่ยว (Linkage)
- 2.4) ทางเข้า - ออก (Access)

3) การวางแผนและการออกแบบระดับสถานที่ท่องเที่ยว (Site scale) เมื่อพิจารณาว่าการท่องเที่ยวมีลักษณะเป็นระบบ (System) ระบบหนึ่ง ดังนั้นการวางแผนและการออกแบบระดับสถานที่ท่องเที่ยว จึงไม่อาจกระทำได้อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่พิจารณาส่วนอื่น ๆ เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ จะมีอิทธิพลและได้รับอิทธิพลจากสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม การวางแผนและการออกแบบระดับสถานที่ท่องเที่ยวควรจะทำภายหลังจากที่ได้มี

การวางแผนและออกแบบทั้งในระดับภูมิภาคและระดับพื้นที่เป้าหมายแล้ว เนื่องจากแผนระดับดังกล่าว จะเป็นกรอบแนวทางที่ช่วยในการวางแผนพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว

และสืบเนื่องจาก การท่องเที่ยว นั้น เป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องอาศัยพื้นที่ (Place) เป็นองค์ประกอบหลักในการดำเนินงาน การออกแบบสภาพแวดล้อมและการใช้พื้นที่ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและมีคุณภาพมากพอที่จะสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวจึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องคำนึงถึง โครงการศึกษาวิจัยการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (อ้างแล้ว) จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ควรคำนึงถึงในการออกแบบสภาพแวดล้อมและการใช้พื้นที่ ไว้อย่างน้อย 4 ประการ คือ

1) การวางแผนและการออกแบบโดยคำนึงถึงภารกิจ (Functional planning and design) โดยเฉพาะอย่างยิ่งภารกิจของการท่องเที่ยวที่มีต่อสังคม โดยจะต้องคำนึงถึงมิติต่าง ๆ 4 ประการ คือ

1.1) การท่องเที่ยวจะต้องดำเนินงานอย่างมีระบบ กล่าวคือ ควรมีการจัดตั้งกลไกเพื่อทำหน้าที่ประสานงาน สร้างความร่วมมือในการตัดสินใจ และผนวกสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น การบริการ การขนส่ง การให้ข้อมูลข่าวสาร การส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

1.2) การออกแบบสภาพแวดล้อมจะต้องได้มาตรฐานในเชิงวิศวกรรม สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น อาคาร ถนน ทางเดินเท้า สะพาน ต่าง ๆ นั้น จะต้องได้รับการออกแบบ บำรุงรักษาให้สามารถรองรับการใช้งานได้อย่างเหมาะสม ไม่กระทำการใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยต่อชีวิต ทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวและผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อม

1.3) การออกแบบสภาพแวดล้อมทั้งในที่ร่มและกลางแจ้งจะต้องตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ สัตว์ ยานพาหนะ หรือสิ่งอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมนั้น ๆ เช่น การสร้างทางเดินสำหรับผู้พิการ การควบคุมอุณหภูมิและการระบายอากาศให้เหมาะสมกับจำนวนคนในสถานที่นั้น ๆ เป็นต้น

1.4) การออกแบบสภาพแวดล้อมจะต้องคำนึงถึง ความงดงาม ทัศนียภาพทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว คุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชน คุณค่าทางศิลปะของปูชนียสถานต่าง ๆ

2) การยอมรับของตลาด (Market acceptance) การออกแบบสภาพแวดล้อมและการใช้พื้นที่สำหรับการท่องเที่ยว จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงการยอมรับของตลาด หรือผู้บริโภคด้วย เนื่องจากสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการจะชมและจะทำนั้น จะส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยว

หนึ่ง เป็นที่นิยมหรือไม่ อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อนำมาใช้ประกอบในการออกแบบสภาพแวดล้อมก็มีข้อสิ่งที่ทำได้ง่ายตายตัว เนื่องจากมีสิ่งที่เกี่ยวข้องหลายประการ คือ

2.1) นักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ ย่อมมีพฤติกรรม ความชอบ ตลอดจนวัตถุประสงค์ในการเดินทางที่แตกต่างกันไป

2.2) ความนิยมหรือแฟชั่นชั่วคราวของนักท่องเที่ยว อาจส่งผลบวกหรือผลลบต่อแหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ ได้ ดังนั้น การท่องเที่ยวต้องมีการปรับเปลี่ยนและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้น ความนิยมดังกล่าวก็อาจทำให้แหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ ต้องรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากโดยขาดการเตรียมพร้อมด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งอาจไม่ได้รับความสนใจมากนัก จนไม่คุ้มค่าต่อการดำเนินงาน

2.3) สภาพการเดินทางและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง มีอิทธิพลอย่างมากต่อแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากปัจจัยดังกล่าวมีผลต่อการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลต่อเนื่องไปถึงการลงทุนและการออกแบบสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ได้

3) การปกป้องทรัพยากร (Resource protection) การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นหลักในการดำเนินงาน หากทรัพยากรเหล่านี้เสื่อมโทรมลงหรือสูญสิ้นไปเสียแล้ว การท่องเที่ยวก็อาจดำเนินต่อไปได้ในการวางแผนการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องทราบข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และประเด็นสำคัญของการออกแบบสภาพแวดล้อมคือ การออกแบบให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้โดยไม่ก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสถานที่ ทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งหากมีการออกแบบสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมแล้ว ก็จะช่วยทำให้ทรัพยากรเหล่านี้คงอยู่และสืบทอดต่อไปอีกเป็นเวลานาน

4) เป้าหมายของชุมชน (Community goals) การวางแผนและออกแบบสภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงชุมชนในอาณาบริเวณของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เพราะการพัฒนาการท่องเที่ยวจะทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาสู่ชุมชน แม้ว่าชุมชนอาจจะได้รับผลดีจากการมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ก็ส่งผลกระทบต่อชุมชนด้วย เช่น การเพิ่มปริมาณการใช้น้ำ ไฟฟ้า สาธารณูปโภค สาธารณูปการ การกำจัดขยะ การบำบัดน้ำเสีย หรือการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งคนในชุมชนอาจจะไม่มีความรู้สึกยินดีต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพราะการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำลายวิถีชีวิต แบบแผนการดำรงชีพ ดังนั้น เพื่อมิให้การท่องเที่ยวก่อให้เกิดความขัดแย้งต่าง ๆ กระบวนการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจึงควรเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันหารือ กำหนดทิศทางและวางเป้าหมายร่วมกัน

2.1.4 รูปแบบและการจัดการการท่องเที่ยว

จากกระแสสังคมในปัจจุบันมีแนวทางที่ต้องการให้การท่องเที่ยวคำนึงถึงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือการรักษาวัฒนธรรมชุมชน ให้มากขึ้น สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (อ้งแล้ว) จึงแบ่งการท่องเที่ยวออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

- 1) การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ความสนุกสนาน ความชื่นชมในแหล่งธรรมชาติเป็นหลัก จัดเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Tourism)
- 2) การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเสนอลักษณะเด่น ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และสร้างความภาคภูมิใจ จัดเป็นการท่องเที่ยววัฒนธรรม (Cultural Tourism)
- 3) การท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและความพึงพอใจในการพักผ่อน สนุกสนาน รื่นเริง บันเทิงใจ ที่มุ่งเน้นการได้รับการบริการที่เหมาะสม เป็นการท่องเที่ยวแบบบันเทิงและการกีฬา (Sport and Entertainment Tourism)
- 4) การเดินทางที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการประชุม สัมมนา การติดต่อธุรกิจซึ่งอาจมีหรือไม่มีการศึกษาดูงานและการทัศนศึกษารวมอยู่ก็ได้ เรียกว่า การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและสัมมนา (Business and Convention Tourism)

การท่องเที่ยวทั้ง 4 ประเภท อาจแบ่งระดับกิจกรรมของการท่องเที่ยวได้ 4 รูปแบบที่ต้องการการจัดการที่แตกต่างกัน คือ

- 1) การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรให้คงไว้ยาวนานที่สุด ครอบคลุมทรัพยากรทุกประเภท เช่น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของมนุษย์ การท่องเที่ยวเหล่านี้จัดเป็น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) ซึ่งครอบคลุม Natural Tourism, Cultural Tourism และ Historical Tourism ทั้งหมด
- 2) การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการศึกษาในแหล่งธรรมชาติ เพื่อการรักษาระบบนิเวศ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นมากเป็นกรณีพิเศษ ทั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งหรือบางส่วนของ

ท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ แหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศของพื้นที่นั้นๆ จัดเป็น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

3) การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการนันทนาการ การพักผ่อนหย่อนใจ การทัศนศึกษา การประชุม สัมมนา การติดต่อทางธุรกิจ ที่ให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก เป็น การท่องเที่ยวนันทนาการ ประชุมและสัมมนา (Recreation and Convention Tourism)

4) การท่องเที่ยวที่ขัดศีลธรรม จริยธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งยังคงมีแอบแฝงอยู่ในทุกส่วนหรือมีการพัฒนาอย่างถูกกฎหมายในบางพื้นที่ เช่น Sex-tour ,Casino และเกมส์กีฬาบางประเภท เป็นการท่องเที่ยวที่ขัดต่อศีลธรรม (Immorality Tourism)

2.1.5 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่ก่อประโยชน์หลายด้าน ทั้งในแง่การพักผ่อนหย่อนใจหรือนันทนาการ (Recreation) และเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ตามที่กล่าวมา การดำเนินไปของการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นผลกระทบจากการท่องเที่ยวซึ่งมีทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบ แต่หากจะพิจารณาถึงผลกระทบ ดังกล่าวอย่างละเอียดแล้ว สามารถพิจารณาได้ในหลายแง่มุม เช่นด้านสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ เป็นต้น

จากการที่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) เป็นหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จึงได้ดำเนินการสรุปผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

ผลกระทบด้านบวก

1) ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ได้แก่

1.1) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก

1.2) รายได้จากการท่องเที่ยวจะมีผลกระทบที่ดีคุณในการสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น

1.3) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาค เมื่อเกิดการเดินทางท่องเที่ยวเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวในชนบท ก่อให้เกิดการสร้างสรรคสิ่งใหม่ ๆ ในท้องถิ่น เช่น โรงแรม ภัตตาคาร ร้านค้า สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การลงทุนในหลายๆ รูปแบบ ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพอย่างกว้างขวาง เป็นการสร้างรายได้สู่ประชาชนอย่างแท้จริง

1.4) การท่องเที่ยวมีบทบาทกระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเอาทรัพยากรของประเทศ โดยเฉพาะของท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในอัตราที่สูง ในรูปของการผลิตสินค้าพื้นเมือง และสินค้าของที่ระลึก ตลอดจนการบริการในท้องถิ่นนั้น ๆ

1.5) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบ ผลผลิตขายได้ทุกเวลาสุดแล้วแต่ความเหมาะสมและความสามารถของผู้ขาย

1.6) การท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตเป็นวงจรมหุณเวียนภายในประเทศ ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลให้รัฐบาลได้รับรายได้ในรูปของภาษีอากรประเภทต่าง ๆ

2) ประโยชน์ทางสังคม

2.1) การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ก่อให้เกิดสันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน

2.2) การท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนา สรรสร้างศรีความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่น ทำให้มีการก่อสร้างสิ่งใหม่ ๆ มีการลงทุนทางด้านการผลิตเพื่อรองรับการบริการแก่ผู้มาเยือน

2.3) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความสำนึกและตระหนักในคุณค่าของศิลป วัฒนธรรม ก่อให้เกิดความรู้สึกหวงแหนและรักผืนแผ่นดินที่อยู่อาศัยของตน

2.4) การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยขจัดปัญหาการหลังไหลและเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำหรือเสี่ยงโชคในเมืองของประชาชนในชนบท

2.5) การท่องเที่ยวช่วยให้ประชาชนในชนบทใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาผลิตและประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ในรูปของสินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกไว้สำหรับขายผู้มาเยือน

3) ประโยชน์ทางการเมือง

3.1) การเดินทางท่องเที่ยวก่อให้เกิดความรู้สึกถึงความมั่นคง ปลอดภัย เพราะการที่ นักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางไปเยือนที่ใด ที่นั้นจะต้องมีความปลอดภัยเพียงพอ

3.2) การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเดินทางไปมาหาสู่กันทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศทำให้ได้รู้จัก คู่แข่ง รู้ปัญหา พึ่งพาอาศัยกัน เป็นการสร้างความเข้าใจในหมู่ประชาชนจากภูมิภาคต่าง ๆ เป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เสริมสร้างมิตรภาพและสันติสุข

ผลกระทบด้านลบ

แม้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะก่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก กว้างขวาง ตามที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็ยังมีข้อเสียหรือผลกระทบทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ที่ควรพิจารณา ดังนี้

1) ปัญหาผลกระทบทางเศรษฐกิจ ได้แก่

1.1) การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากเกษตรกรรม มาทำงานด้านการท่องเที่ยว จะทำให้เกิดปัญหาผลผลิตผลการเกษตรลดลงในขณะที่ความต้องการเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวมาร่วมกัน ร่วมใช้ ราคาสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น

1.2) ลักษณะความเป็นฤดูกาลของการท่องเที่ยว อาจทำให้เกิดปัญหาการว่างงาน และความไม่คุ้มค่าในการลงทุน

2) ปัญหาผลกระทบทางสังคม ได้แก่

2.1) ความรู้สึกที่ว่านักท่องเที่ยวมักมีลักษณะท่าทางวางตัวเหนือกว่า ก่อให้เกิดความรู้สึกต่อต้านที่เป็นต้นเหตุของความเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยที่เคยโอบอ้อมอารี มีความเป็นมิตรไมตรีต่อนักท่องเที่ยว

2.2) มีส่วนกระตุ้นให้เกิดปัญหาอาชญากรรมเนื่องจากค่าครองชีพสูงขึ้น

2.3) นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีส่วนในการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นปัญหาของสังคม เช่น การบริการทางเพศ การเสพยาเสพติด ฯลฯ

3) ปัญหาผลกระทบทางวัฒนธรรม ได้แก่

3.1) การนำวัฒนธรรมเป็นการค้า เช่น การดัดแปลงงานประเพณีให้เป็นงานบันเทิงเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ทำให้สูญเสียความภาคภูมิใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนหรือของชาติ

3.2) เกิดการลอกเลียนแบบ หรือผลิตศิลปวัตถุโดยขาดคุณค่าทางศิลปะและความประณีตบรรจง

3.3) วัฒนธรรมการแต่งกายและค่านิยมของท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการเลียนแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

4) ปัญหาผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ได้แก่ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการการท่องเที่ยวที่อาจก่อให้เกิดการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ผลกระทบด้านนี้จะเห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน เช่น การบุกรุกที่ดินสาธารณะ การปลูกสร้างอาคารที่มีรูปแบบขัดกับสภาพแวดล้อม การกำจัดสิ่งปฏิกูลที่ไม่มีประสิทธิภาพ ฯลฯ จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีทั้งผลดีและผลเสียอยู่ในตัวเอง ดังนั้น ในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว จะต้องพยายามควบคุม ป้องกันไม่ให้เกิดผลเสีย หรือให้เกิดผลเสียขึ้นน้อยที่สุด

ข้อคิดเห็นที่น่าสนใจในการพิจารณาเรื่องปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยวนี้ สุรีย นุญญาพงศ์ (2539) อ้างจาก เทียนชัย มัชฌมาน ซึ่งได้แปลและเรียบเรียงบทความในหนังสือ "Annals of Tourism Research) ได้ให้ข้อเสนอทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบของการท่องเที่ยว แต่ก็ได้พยายามเน้นให้มีความสนใจในผลกระทบด้านลบให้มากขึ้น โดยได้เสนอผลกระทบด้านลบในทางเศรษฐกิจ ที่เป็นการโต้แย้งคำกล่าวที่ว่า "การท่องเที่ยวช่วยทำให้เกิดรายได้และมีการกระจายรายได้แก่คนในท้องถิ่น" ทั้งนี้ โดยได้แสดงให้เห็นว่าสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้คนยังไม่ค่อยเจริญนั้นสิ่งเหล่านี้มิได้เกิดขึ้น เพราะการที่คนในท้องถิ่นขาดความรู้ และประสบการณ์ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทำให้มีความจำเป็นต้องจ้างคนต่างถิ่นที่มีระดับการพัฒนาสูงกว่า และมีความชำนาญสูงกว่ามาดำเนินงานแทน คนในท้องถิ่นเองจึงทำได้เพียงงานเล็กๆ ที่มีได้ยกระดับความสามารถในการทำงานและสถานภาพของตนขึ้นมาได้เลย ทั้งการเปลี่ยนแปลงไปสู่อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ยังส่งผลกระทบต่อทัศนคติ พฤติกรรม และแบบแผนในการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม ซึ่งมักก่อให้เกิดปัญหาตามมา

ส่วนผลกระทบในทางสังคมนั้น ได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อมีการย้ายถิ่นเข้าไปมากขึ้น จะทำให้เกิดการแข่งขันทางอาชีพมากขึ้น มีความขัดแย้งด้านวัฒนธรรมระหว่างคนในท้องถิ่นกับคนต่างถิ่น เกิดความวุ่นวายไม่สงบสุข

ในส่วนของวัฒนธรรม การท่องเที่ยวได้มีบทบาทช่วยให้ศิลปกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่สูญไปตามยุคสมัย แต่ก็ได้ทำให้ศิลปกรรมและวัฒนธรรมเหล่านี้เปลี่ยนไปสู่ "ศิลปเพื่อการค้า" ทำให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไว้เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งภายหลังก็มักประสบปัญหาการสูญเสียเอกลักษณ์และคุณค่าของศิลปกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากบทบาทด้านการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวได้เข้ามามีอิทธิพลมากเกินไป

2.1.6 การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism)

จากการที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ และได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ ทั้งในส่วนของตัวแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ฯลฯ ประกอบกับกระแสการเรียกร้องให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของโลก แนวทางการพัฒนาที่ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรจึงเป็นสิ่งที่ถูกเสนอแนะไว้เพื่อการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างยั่งยืน แนวทางดังกล่าวไม่เพียงแต่ถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางในสาขาการพัฒนาอื่น ๆ เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งวิลาส เตชะไพบูลย์ (สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย, 2538) ได้อ้างถึงการประชุม Globe'90 ณ ประเทศแคนาดา ที่ได้มีการให้คำจำกัดความ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า หมายถึง "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังการท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย" ซึ่งจากคำจำกัดความดังกล่าวนี้สามารถนำมาสร้างเป็นกรอบนโยบายและแนวทางการปฏิบัติได้ดังนี้

- 1) มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศก่อน ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศนั้นจะต้องเหมาะสมกับระบบสาธารณูปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ
- 2) ประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ (Local Participation)
- 3) ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ทุกๆด้าน ทั้งด้านของจำนวนนักท่องเที่ยว ตัวสถานที่ท่องเที่ยว ชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรวม
- 4) มุ่งใช้วัสดุและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น (Local Products)
- 5) เน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยมุ่งประโยชน์ระยะยาวของชุมชน
- 6) คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมนั้นเป็นคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง (Intrinsic Value) จึงมีคุณค่ามากกว่าเป็นเพียงแหล่งรองรับทางการท่องเที่ยวเท่านั้น ความอยู่รอดในระยะยาวจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจละเลยได้
- 7) การปรับตัวเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งจำเป็น แต่ต้องไม่ขัดกับหลักการดังกล่าวข้างต้น ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรสิ่งแวดล้อมและรัฐ มีหน้าที่ที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค และวางอยู่บนหลักการข้างต้น

นอกจากนี้แล้ว การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ วัฒนธรรม และทรัพยากรการท่องเที่ยวอื่นๆ เพื่อการใช้ประโยชน์ในอนาคต โดยที่ยังคงนำมาซึ่งผลประโยชน์ต่อสังคมปัจจุบัน แนวทางสำคัญสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นต้องเน้นหนักไปที่ชุมชน (Community - Based Tourism) โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน พัฒนา และจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นนั้นตกถึงประชาชนในพื้นที่และมีส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น (World Tourism Organization : WTO.,1994)

ซึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นั้น ยังเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพหรือการท่องเที่ยวที่ไม่จำเป็นต้องมีราคาแพง แต่หมายถึง ความคุ้มค่าเงิน (good value for money) ในการใช้จ่าย สามารถปกป้องสภาพแวดล้อม ของทรัพยากรท่องเที่ยว สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีความเคารพ นับถือ สิ่งแวดล้อม และสังคมท้องถิ่น โดยที่มีหลักการเบื้องต้นเป็นที่ยอมรับกันใน 2 ประเด็นคือ

1) เป็นการท่องเที่ยวที่ประสบผลสำเร็จด้านการตลาด สามารถแข่งขันกับตลาดการท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างกันได้

2) สามารถนำผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยว ย้อนกลับมาสู่ประชาชนและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

สำหรับ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (อ่างแล้ว) ได้อ้างจาก Shirley Eber (1992) ซึ่งได้นำเสนอหลักการของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนไว้ ดังนี้

1) การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainably) ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว

2) การลดการบริโภคที่มากเกินไป และการลดของเสีย (Reducing Over-consumption and Waste) จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อม ที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว

3) การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม (Maintaining Diversity) มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

4) การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ (Integrating Tourism into Planning) การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

5) รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น (Supporting Local Economics) การท่องเที่ยวที่พิจารณาด้านราคา และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย

6) ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Involving Local Communities) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากร สิ่งแวดล้อม โดยรวม เท่านั้น แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวด้วย

7) การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ (Consulting Stakeholders and the Public) ระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกันรวมทั้งร่วมแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

8) การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติ ในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการท่องเที่ยว

9) การตลาดที่มีความพร้อม (Marketing Tourism Responsibly) การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

10) การทำการวิจัย (Undertaking Research) การวิจัยและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

จะเห็นได้ว่าแนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวม ปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป (สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย, อ่างแล้ว) ดังนั้น ขอบเขตของการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบทุกส่วนของ การท่องเที่ยว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน (All Tourism Should Be Sustainable Tourism) กล่าวโดยสรุปคือ กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษา

ความตั้งใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย กิจกรรมบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม จะต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด มีแต่การจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้น จึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้

หลักการพื้นฐานของความยั่งยืนดังกล่าว จำเป็นจะต้องได้รับการปฏิบัติโดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้งหมด ไม่จำเพาะแต่การท่องเที่ยวเฉพาะอย่าง การท่องเที่ยวขนาดเล็ก การท่องเที่ยวราคาแพง หรือการท่องเที่ยวของกลุ่มตลาดบน (Elite Market) เท่านั้น แต่ต้องรวมถึงการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ (Mass Market) ด้วย

2.1.7 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

สืบเนื่องจากกระแสในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความต้องการของประเทศในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ และการสร้างเสริมระบบประชาธิปไตยที่มาจากรากหญ้าให้มากที่สุด ประกอบกับกระแสของโลกในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้ก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้าน คือ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, อ้างแล้ว)

1) กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศ เพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ

2) กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้ หรือมีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีผลให้เกิดความต้องการด้านการขยายและปรับทิศทางของตลาดธุรกิจท่องเที่ยวมากขึ้น

3) กระแสความต้องการพัฒนาคนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่มาจากรากหญ้า อันจะเป็นหลักประกันที่จะให้การพัฒนาดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง มีการกระจายรายได้ที่เหมาะสม เป็นไปตามความต้องการของผู้อยู่มากขึ้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในแนวคิดดังกล่าว จึงได้ให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยดำเนินการประสานแนวคิด แนวปฏิบัติที่ชัดเจน เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจน กำหนด นโยบาย แผนงาน โครงการ ของการจัดการการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ขึ้น จากดำเนินงานดังกล่าว ได้กำหนดคำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ ดังนี้ " การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ

ระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน "

จากคำจำกัดความดังกล่าวได้สะท้อนหลักการสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4 ประการ คือ

- 1) เป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature – based Tourism)
- 2) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably Managed Tourism)
- 3) เป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education – based Tourism)
- 4) เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation – base Tourism)

จากการดำเนินการของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย นั้น ได้กำหนดกลยุทธ์การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ทั้งสิ้น 6 กลยุทธ์ ดังนี้

1) กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม โดยที่การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวไม่เพียงแต่เป็นการนำทรัพยากรที่มีความสำคัญในระบบนิเวศมาเสนอต่อนักท่องเที่ยวเท่านั้น หากยังรวมถึงการสงวนรักษา พันธุ์ ควบคุม ดูแล ทรัพยากรเหล่านั้นให้คงสภาพไว้ให้ดีที่สุด และสามารถนำมาเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวได้นานที่สุดหรือตลอดไป อีกทั้งจำเป็นต้องได้รับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมุ่งเน้นด้านการป้องกันและลดสาเหตุที่จะทำให้เกิดปัญหา

2.) กลยุทธ์การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก โดยเฉพาะการมุ่งเน้นการเสริมสร้างจิตสำนึก และความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มุ่งเน้นกระบวนการในการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสื่อความหมายธรรมชาติ การฝึกอบรม การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การระดมสมอง การอภิปราย เกมส์ เป็นต้น

3) กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยที่เน้นการให้ความสำคัญแก่ประชาชนในการมีบทบาทในการ กำกับ ดูแล และควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ชุมชนจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชน ในฐานะเป็นผู้รับทราบนโยบาย แผนงาน แผนปฏิบัติการ นอกจากนี้ ยังต้องเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับเอกชน ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของฐานรองรับการท่องเที่ยวที่จัดโดยเอกชน

4) กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว ที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ และมีการจัดการรองรับการท่องเที่ยวอย่างดี โดยการดำเนินการด้านการตลาดนั้น ต้องเป็นการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ภายใต้ขีดความสามารถที่แหล่งท่องเที่ยวจะรองรับได้

5) กลยุทธ์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการ ที่จะมีความเข้มงวดในการรักษาสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม เป็นบริการที่มีการเสริมความสมบูรณ์ในองค์ประกอบต่างๆ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้น จึงมีขนาดการพัฒนาในระดับปานกลาง - ต่ำ ตามขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยว ไม่มีผลกระทบ มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

6) กลยุทธ์การส่งเสริมการลงทุน เป็นมาตรการที่สนับสนุนให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่กระจายผลตอบแทนสู่ท้องถิ่น หรือสนับสนุนการลงทุนเองของท้องถิ่นมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นเครื่องมือที่ดีในการสร้างการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการบริการส่งเสริมและควบคุมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ระบบสหกรณ์กองทุน เป็นต้น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตร

2.2.1 ความหมายและองค์ประกอบของเกษตรกรรม

"การเกษตร" มาจากคำว่า Agriculture (agri = ทุ่ง ,ดิน ; culture = เพาะหรือปฏิบัติ) หมายถึง การปฏิบัติกับที่ดินเพื่อให้เกิดผลผลิต หรือการทำนา ทำไร่ ทำสวน เพื่อให้เกิดผลผลิต เมื่อนำไปใช้ทางวิชาการได้ขยายความออกไปอีกว่า การเกษตร คือ การใช้ศิลปะและวิทยาศาสตร์ในการปฏิบัติกับที่ดินเพื่อให้เกิดผลผลิต นอกจากนี้ยังมีศัพท์อีกคำคือ "เกษตรกรรม" มาจากคำว่า Cultural Practice ซึ่งหมายความว่า วิธีการทำการเกษตร นอกจากนี้เกษตรกรรมยังอาจหมายถึง วิธีการเพาะปลูกพืช ซึ่งมีชื่อโดยเฉพาะว่า "กสิกรรม" และการเลี้ยงสัตว์บกหรือสัตว์น้ำ เพราะไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชหรือการเลี้ยงสัตว์ ก็เป็นการปฏิบัติกับที่ดินเพื่อให้เกิดการผลิตขึ้นทั้งสิ้น (มนตรี เพ็ชรทองคำ,2516)

นพคุณ ศิริวรรณ (2536) กล่าวถึงความหมายของ การเกษตร (Agriculture) ว่า มาจากภาษากรีก 2 คำ คือ Ager = ที่ดิน (Field) หรือ ดิน (Soil) และคำ Culture = การดูแลรักษา (the care of) หรือการไถพรวน (tilling) เมื่อนำคำ 2 คำมารวมกัน จะได้ความหมาย

ของคำว่า Agriculture ดังนั้น การเกษตรจึงหมายถึง ผลผลิตต่าง ๆ ที่มนุษย์ผลิตขึ้นมา ซึ่งผลผลิตนั้นเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน และได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งของจากธรรมชาติให้เจริญพัฒนาขึ้น จุดหมายปลายทางก็เพื่อให้ได้ผลผลิตทางด้านพืชและสัตว์ตามที่มนุษย์ต้องการ

จากความหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การเกษตร คือ กิจกรรม (Activity) ชนิดหนึ่งของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

- 1) เป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการผลิต
  - 2) เป็นกิจกรรมที่มีการควบคุมการใช้พืชและสัตว์ไปในทางที่เกิดประโยชน์สูงสุด
- นอกจากนี้ ดร.นพคุณ ยังได้กล่าวถึงคำว่า ฟาร์ม ว่าเป็นคำที่มีความเกี่ยวข้องใกล้เคียงกับคำว่า "เกษตรกรรม" หรือ "การเกษตร" มากที่สุด เพราะการทำเกษตร คือ การทำฟาร์มนั่นเอง และในการทำฟาร์มนั้นธรรมชาติเป็นสิ่งจำเป็นและสิ่งสำคัญประการแรก ส่วนเกษตรกรคือผู้ประกอบการ เป็นผู้ตัดสินใจในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูงสุด

เมื่อพิจารณาความหมายของเกษตรกรรม หรือ การเกษตร นั้น จะพบว่า องค์ประกอบของเกษตรกรรม นั้น มีปัจจัยประกอบ 4 ประการ (วิรัตน์ สมตน , 2531) ได้แก่

- 1) ปัจจัยด้านกายภาพ ประกอบด้วย ดิน น้ำ อากาศ เป็นต้น
- 2) ปัจจัยด้านชีวภาพ ประกอบด้วย พืช สัตว์ ผลผลิต เป็นต้น
- 3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้ ตลาด รายจ่าย เป็นต้น
- 4) ปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วย จิตสำนึกของคน กลุ่มคนต่างๆ ความสัมพันธ์ของคน เป็นต้น

ทั้งนี้ปัจจัยย่อยและปัจจัยของระบบใหญ่ต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และต้องมีความเข้าใจความสัมพันธ์ดังกล่าว อย่างครอบคลุมทุกด้าน

2.2.2 ลักษณะและประเภทของเกษตรกรรม

มนุษย์รู้จักการเกษตรมาเป็นเวลานานมากแล้ว และการที่มนุษย์รู้จักการทำเกษตรนี้เองที่ส่งผลให้เกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมของมนุษย์ จากยุคหาของป่าล่าสัตว์กลายเป็นสังคมแบบเกษตรกรรม ชีวรุฒิ เสนาคำ (2539) ได้จำแนกระบบเกษตรกรรมในอดีตของมนุษย์ออกเป็น 2 ระบบ คือ

1) ระบบเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย (shifting cultivation) เกษตรกรต้องย้ายพื้นที่เกษตรหมุนเวียนไปเรื่อยๆ เนื่องจากดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ลงภายในช่วงเวลา 5 - 6 ปี อย่างไรก็ตามดินจะคืนความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติกลับมาได้อีก

2) ระบบเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ (subsistence cultivation) มีการพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตรขึ้นในระดับหนึ่ง เช่น การปรับปรุงดินโดยการใช้มูลสัตว์ การทำการชลประทานขนาดเล็ก เป็นต้น การเกษตรระบบนี้ทำให้นักุษย์สามารถตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนได้ถาวร

เมื่อสังคมมนุษย์ได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปจากสังคมเล็ก ๆ เป็นสังคมเมืองแบบปัจจุบัน การทำการเกษตรจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงจากวิธีการทำการเกษตรแบบยังชีพ (subsistence farming) มาเป็นการทำการเกษตรเพื่อการค้า (agribusiness) คือการขยายกิจการการเกษตรให้มีขนาดใหญ่เพื่อนำผลผลิตที่ได้ไปจำหน่าย เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและประชากรที่มีจำนวนมาก โดยสามารถแยกลักษณะการเกษตรออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1) การแบ่งประเภทตามขนาดธุรกิจ แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1.1) การทำการเกษตรแบบเจ้าของกิจการขนาดใหญ่

1.2) การทำการเกษตรแบบเจ้าของกิจการขนาดกลาง

1.3) การทำการเกษตรแบบเจ้าของกิจการขนาดเล็ก

2) การแบ่งประเภทตามวิธีการผลิต แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

2.1) เกษตรสมัยใหม่ มีการผลิตโดยใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ ใช้เครื่องทุ่นแรงในการเพาะปลูก

2.2) เกษตรยั่งยืน / เกษตรทางเลือก มีความหมายกว้างต่อการเกษตรแนวใหม่ที่มีพื้นฐานการดำเนินกิจกรรมที่ไม่ชัดเจน ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยา

2.3) เกษตรแบบดั้งเดิม มีการผลิตโดยการ ตัด พั่น เผา ไร่เลื่อนลอย

3) การแบ่งประเภทตามชนิดผลผลิตทางการเกษตร แบ่งได้ 5 ประเภท คือ

3.1) กสิกรรม ได้แก่ พืชไร่ และพืชสวน

3.2) ประมง ได้แก่ ประมงน้ำจืด และประมงน้ำเค็ม ซึ่งมีทั้งการเพาะเลี้ยงและจับสัตว์น้ำ

3.3) ปศุสัตว์ แบ่งเป็น สัตว์ใหญ่ เช่น การเลี้ยง โค กระบือ ม้า สัตว์เล็ก เช่น สุกร กระต่าย แกะ สัตว์ปีก เช่น ไก่ เป็ด นก เป็นต้น

3.4) ป่าไม้ คือ การทำสวนป่า วนเกษตร เป็นต้น

2.2.3 แนวคิด หลักการ และรูปแบบของการเกษตรในปัจจุบัน

1) เกษตรกรรมแผนใหม่ (Modern Agriculture) รัฐวิสาหกิจ เศรษฐกิจ (อ้างแล้ว) กล่าวถึงรูปแบบการเกษตรตามแบบแผนปัจจุบัน (conventional agriculture) หรือกระแสเกษตรกรรมหลัก (mainstream agriculture) หรือเกษตรกรรมเคมี (chemical agriculture) เป็นรูปแบบการเกษตรที่ได้รับการพัฒนาขึ้นในประเทศตะวันตก และได้แพร่กระจายสู่ประเทศโลกที่สาม มีลักษณะสำคัญคือ

1.1) เป็นระบบเกษตรกรรมที่อาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่

1.2) เน้นการลงทุนจำนวนมาก ในรูปของเครื่องจักรกล ปุ๋ย สารเคมีต่างๆ

1.3) เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะการผลิตพืชหรือสัตว์ใน

พื้นที่ขนาดใหญ่

1.4) ใช้พลังงานสูง เช่นน้ำมันเชื้อเพลิง หรือพลังงานต่างๆ ในกระบวนการ

ผลิตและขนส่ง

1.5) เป็นระบบการเกษตรที่มีบริษัทธุรกิจการเกษตรเข้ามามีอิทธิพล ใน

กระบวนการต่างๆ

1.6) รัฐเข้ามามีบทบาทสูง เช่น การกำหนดราคาผลผลิต การกำหนดชนิด

พืชและสัตว์

ทั้งนี้แนวคิดพื้นฐานของเกษตรกรรมแผนใหม่นี้ จะมองระบบการเกษตรของมนุษย์แยกขาดจากองค์รวมทั้งหมดของสังคม มองว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางจักรวาล เป็นนายเหนือธรรมชาติ อย่างไรก็ตามได้เกิดผลกระทบและปัญหาจากเกษตรกรรมแผนใหม่ ได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่น การสูญเสียสายพันธุ์ของชุมชนและวัฒนธรรม ปัญหาสุขภาพอนามัย เป็นต้น

จากการตระหนักในปัญหาต่างๆ ดังกล่าวจึงได้มีความพยายามที่จะแสวงหาแนวทางการพัฒนาการเกษตรในรูปแบบอื่น ที่เรียกว่า "เกษตรยั่งยืน" โดยมุ่งที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรให้มีความสอดคล้องและฟื้นฟูระบบนิเวศ เน้นการพึ่งตนเอง และเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้จากการเกษตร (สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย,อ้างแล้ว)

2) เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นระบบเกษตรกรรมที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทาน วิธีที่เกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย ประมาณ 15 โดยมีหลักสำคัญคือ ให้เกษตรกรมีความพอเพียง สามารถเลี้ยงตัวเองได้ มีข้าวพอกินตลอดปี พื้นที่เกษตรแต่ละแปลง ประกอบด้วย นา 5 ไร่ พืชไร่และสวน 5 ไร่ สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร จุน้ำได้ 19,200 ลูกบาศก์เมตร ที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ 2 ไร่ นอกจากนี้ ยังมีกระบวนการสำคัญคือ การรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อร่วมแรงในการผลิต การตลาด ด้านสังคม รวมทั้งการลงทุนด้วยการติดต่อร่วมมือกับแหล่งเงิน แหล่งพลังงาน เป็นต้น ทั้งนี้ทฤษฎีดังกล่าวมิได้เป็นเพียงทฤษฎีในการทำการเกษตรเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงกระบวนการในการดำเนินวิถีชีวิตของสังคมเกษตรกรรมด้วย

3) เกษตรกรรมธรรมชาติ (Natural Farming) เป็นระบบการเกษตรที่ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยเกษตรกรชาวญี่ปุ่น เป็นการเกษตรแบบ "ไม่กระทำ" (Doing nothing farming) หมายถึงการลดหรือยุติการแทรกแซงของมนุษย์ แต่ปรับปรุงรูปแบบการเกษตร ให้สอดคล้องกับระบบนิเวศและธรรมชาติ มีหลักการที่สำคัญ 4 ประการ คือ ไม่ไถพรวน ไม่ใส่ปุ๋ยทุกชนิด ไม่กำจัดวัชพืช ไม่กำจัดโรคและแมลงศัตรูพืชด้วยสารเคมีหรือจุลินทรีย์ใดใด

4) เกษตรกรรมอินทรีย์ (Organic Farming) เป็นระบบการผลิตทางการเกษตรที่หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมี การกำจัดศัตรูพืชด้วยสารเคมี การใช้ฮอร์โมนต่างๆ และปฏิเสศเกษตรกรรมเชิงเดี่ยว (Monoculture) แต่อาศัยการปลูกพืชหมุนเวียน และมุ่งเน้นการให้ความสำคัญสูงสุดต่อ "ดิน" การใช้ธาตุอาหารจากการมูลของหินแร่ และการควบคุมพืชด้วยชีววิธี

5) เกษตรกรรมผสมผสาน (Integrated Farming) เป็นระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชและสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมการผลิตแต่ละชนิด สามารถเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นระบบการเกษตรที่มีพัฒนาการมาจากเกษตรกรรมพื้นบ้านที่มีการสั่งสมประสบการณ์ ผ่านการเปลี่ยนแปลงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม มีรูปแบบมากมายตามลักษณะของนิเวศเกษตรกรรม (agro - ecology) แนวคิดนี้ได้ถูกนำไปปฏิบัติ และเห็นผลชัดเจนในทุกภาคของประเทศไทย ในภาคเหนือพบลักษณะการปลูกผลไม้แซมในป่าธรรมชาติ เรียกว่า วนเกษตร ถ้ามีการทำนาด้วยก็เรียกว่าไร่นาป่าผสม ในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการผสมผสานการทำไร่ ทำนา และสวนผลไม้ ในพื้นที่เดียวกัน เรียกว่า ไร่นาสวนผสม ในภาคใต้ที่มีการปลูกยางพาราเป็นพืชหลัก และปลูกไม้ผลหลายชนิดผสมไปกับสวนยาง เรียกว่า สวนผสมผสาน เป็นต้น

6) เกษตรกรรมธรรมชาติแนวคิวเซ (Kyusei Natura Farming) เป็นกระบวนการผลิตที่ให้ความสำคัญ กับการใช้จุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพในการทำการเกษตร เป็นตัวเร่ง

การปรับปรุงดิน แทนการใช้สารเคมี หลักการสำคัญคือ เน้นการผลิตพืชที่มีประโยชน์ต่อมนุษย์ ทั้งด้านเศรษฐกิจ และความสุขในจิตใจของผู้ผลิตและผู้บริโภค เป็นเกษตรกรรมที่ใครๆ ก็ทำได้ และทำได้ง่าย ได้ผลดี รักษาสภาพแวดล้อม สร้างผลผลิตที่พอเพียงต่อความต้องการของ ประชากรโลกในอนาคต

7) เกษตรกรรมแนวธรรมชาติแนว MOA (MOA Nature Farming) เป็นแนวทางที่มุ่งสร้างระบบการเกษตรให้มีความถาวร ปลอดภัย หรือผลกระทบ อันเกิดจากการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การพึ่งปุ๋ยและสารเคมี มุ่งเน้นการผลิตอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพพลานามัยของมนุษย์ เทคนิคพื้นฐานของเกษตรธรรมชาติ MOA ประกอบด้วย การศึกษาสภาพดินเพื่อการปรับปรุงดินในวิธีต่างๆ ที่ไม่ใช่สารเคมี เช่น การคลุมผิวดิน การใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด การควบคุมแมลงศัตรูพืชด้วยการปลูกพืชตามฤดูกาล การใช้สีล่อ การป้องกัน วัชพืชด้วยการไถพรวนในฤดูหนาว รวมทั้งการคัดเลือกพันธุ์ที่ต้านทานโรคและแมลงได้ดีและ ต้องการปุ๋ยเพียงเล็กน้อยเป็นพันธุ์แท้

2.3 การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม (Agrotourism)

2.3.1 ความหมายและขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของ "soft tourism" ที่เน้นการรักษา สภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของประชาชนในชนบทไว้ ซึ่งจะเป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสและมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตกับผู้คนในชนบทในฐานะแขกของเขา ในช่วงเวลาสั้น ๆ โดยที่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมนั้นไม่ใช่สิ่งต่าง ๆ ดังนี้ (Jurgen H. Holinholz ,1996)

- การท่องเที่ยวทางทะเล ชายหาด ซึ่งเกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจและ นันทนาการ
- การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่เน้นการเดินทางเยี่ยมชมแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน หรือประวัติศาสตร์
- การท่องเที่ยวทางศาสนา ความเชื่อ การเดินทางไปจาริก แสงบุญ
- การเดินทางไปประกอบธุรกิจ การประชุม สัมมนา
- การเดินทางไปเยี่ยมญาติ

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม นั้น ถือว่าเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีคุณค่าในชนบทในด้านการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ชนบท การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมจะเป็นสินค้าชนบทที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีความตั้งใจแสวงหาสิ่งแปลกใหม่ ความดั้งเดิม ความโรแมนติก และวิถีชีวิตที่แตกต่างจากชีวิตประจำวันที่เคยชิน ดังนั้นในการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมจึงไม่ได้มองไปที่ความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่จะพิจารณาว่าสิ่งใดในชนบทที่จะสามารถนำเสนอเพื่อการท่องเที่ยวได้และในราคาเท่าใด นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมยังมีผลต่อการดำรงรักษาหรือฟื้นฟูสภาพวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่เก่าแก่ของชุมชนด้วย เช่น การขี่ม้า การทำขนมปังแบบโบราณ การละเล่นแบบโบราณ เป็นต้น

ในการกำหนดนิยามของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในประเทศไทย ยังไม่มีการกำหนดอย่างเป็นทางการ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้กำหนดขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมไว้ ดังนี้

“ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะหนึ่ง ที่ให้ความสนใจกับเกษตรกรรมที่มีองค์ประกอบต่างๆ เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจ ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรรมในพื้นที่นั้นๆ โดยที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เยี่ยมชมได้ทั้งในแง่ของการพักผ่อนหรือนันทนาการ ที่สำคัญคือต้องเป็นการได้เรียนรู้วิถีเกษตรในพื้นที่นั้นๆ ”

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จำแนกแหล่งท่องเที่ยวเกษตรออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์ คือ การจัดงานเทศกาลหรือมหกรรมทางด้านการเกษตรที่น่าสนใจ เช่น งานวันทุเรียนโลก งานวันเงาะโรงเรียน เทศกาลหม่อนไหม หรือเป็นปรากฏการณ์ทางการเกษตรที่น่าสนใจในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น ทุ่งดอกทานตะวันบาน ที่ลพบุรี ทุ่งดาวเรืองและทุ่งข้าวโพด ที่ลำพูน เป็นต้น

2) แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทรายบุคคลหรือรายกิจกรรม คือ พื้นที่เกษตรของเกษตรกรรายใดรายหนึ่งโดยเฉพาะที่ประสบความสำเร็จในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์เฉพาะอย่าง ซึ่งทางกรมส่งเสริมการเกษตรจะเข้าไปช่วยสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและการจัดการให้ดีขึ้น ทั้งในด้านการจัดพื้นที่ วิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว การจัดบูทวางสินค้าแปรรูป และสินค้าหัตถกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

3) แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตร เป็นการดำเนินการร่วมกันของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้าน มีทั้งประเภทที่พักค้างในหมู่บ้านได้และ

ประเภทเข้าไปเยือนกลับ แต่ละหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตรจะต้องมีกิจกรรมที่เป็นจุดเด่น เช่น หมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ หมู่บ้านกระดาษสา เป็นต้น และจะมีการพัฒนากิจกรรมอื่นที่น่าสนใจขึ้นมาประกอบด้วย นอกจากนี้จะต้องมีการจัดพื้นที่ให้เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว คือ ลานจอดรถที่จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม สถานที่จำหน่ายพืชผลเกษตร สินค้าเกษตรแปรรูป หัตถกรรมพื้นบ้าน สถานที่แสดงเกี่ยวกับการเกษตรและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ส่วนที่เป็นพื้นที่การเกษตรของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านแต่ละรายนั้น นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมหรือร่วมกิจกรรมได้ ส่วนผลผลิตของเกษตรกรเหล่านี้จะนำไปรวมจำหน่ายที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

2.3.2 การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในต่างประเทศ

สหรัฐอเมริกา มีการท่องเที่ยวในฟาร์มและทุ่งหญ้าเลี้ยงวัว โดยในบางพื้นที่มีการจัดกิจกรรมหลายอย่างที่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว เช่น การตกปลา ซี่ม้า การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวชนบทหรือเกษตรกรทั้งเรื่องของ ธรรมชาติ ทุ่งหญ้า ฟาร์ม ตลอดจนสังคม วัฒนธรรม ในฟาร์มหรือไร่ มักจะมีบริการที่พักแบบพิเศษตามเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่นกระท่อมไม้ซุง อาหารพื้นเมือง ไว้บริการนักท่องเที่ยวด้วย ซึ่งกิจกรรมต่างๆเหล่านี้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่อาศัยอยู่ในเมืองหรือครอบครัวชาวเมืองที่เคยมีพื้นที่อยู่ในชนบท

ประเทศเยอรมันนี กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวชาวเมืองที่ต้องการสัมผัสกับวิถีชีวิตที่เรียบง่ายเป็นธรรมชาติ ต้องการเรียนรู้เรื่องการเรียนรู้สัตว์และการทำฟาร์มในชนบท ตลอดจนการได้เรียนรู้วัฒนธรรมความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม โดยที่ในฟาร์มเองก็มีการจัดกิจกรรมหลายอย่าง เช่น การขี่ม้า การตกปลา แคว้นในชนบทบางแคว้นก็เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมการแข่งขันในกิจกรรมประเพณีของตน เช่น การแข่งขันตกปลาในเทศกาลตกปลาของท้องถิ่น เป็นต้น

ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ มีธุรกิจการเกษตรหลายแห่งลงทุนด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่เกษตรกรรมของตน ที่ได้รับความนิยมนแพร่หลายอย่างมากคือการแสดงที่เรียกว่า ฟาร์มโชว์ (farm show) ด้วยทั้งสองประเทศนั้นมีความก้าวหน้าในด้านการปศุสัตว์ โดยเฉพาะการเลี้ยงแกะและวัว กิจกรรมของฟาร์มโชว์มักประกอบด้วย การแสดงวัวพันธุ์ แกะพันธุ์ การแสดงการตัดขนแกะ การแสดงของสุนัขเลี้ยงแกะ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่เกษตรกรรมประเภทไร่หรือสวนมากมายหลายแห่งได้แก่ การเยี่ยมชมสวนเกษตรขนาดใหญ่ เช่น ไร่และโรงงานซิง (The Ginger Factory) ไร่สับปะรดยักษ์ (The Big Pineapple) การเยี่ยมชม

สวนเซอร์รี่ ที่เจ้าของสวนเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เก็บผลเซอร์รี่ด้วยตนเอง การชมสวนก็วีเพื่อชมการเก็บเกี่ยวผลก็วี ชมการทำงานในโรงคัดขนาด คุณภาพ การบรรจุหีบห่อ การชมสวนองุ่น และโรงงานผลิตไวน์ เพื่อดูการเก็บผลองุ่น และที่สำคัญคือจะได้ชิมไวน์ชนิดต่างๆ ที่มีอยู่มากมาย

ทั้งนี้ในไร่ สวนหรือฟาร์มที่เปิดให้เข้าเที่ยวชมมักจะมีการจัดบริการอย่างอื่น สำหรับนักท่องเที่ยวด้วย เช่นรถไฟเล็กนำชมบริเวณโดยรอบ การจำลองสภาพป่าดิบชื้นและสวนผลไม้พื้นเมือง 'พิพิธภัณฑ์ การส่องเรือกลไฟ โลกผจญภัย กระโจมตุ๊กตาสำหรับเด็กๆ และที่ขาดไม่ได้คือร้านขายสินค้าที่ระลึกซึ่งมักจะเป็นสินค้าที่ผลิตจากฟาร์มหรือสวนนั้นๆ นั้นเอง เช่น เสื้อผ้า ผลิตภัณฑ์จากขนแกะ ไวน์ รวมทั้งร้านอาหารที่จัดตกแต่งด้วยบรรยากาศแบบลูกทุ่ง เป็นต้น

มาเลเซีย มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในรัฐยะโฮ โดยมีการนำเที่ยวสวนผลไม้สายพันธุ์ดี เช่น สวนทุเรียน ส้ม มังคุด ลางสาด ลองกอง การเที่ยวชมสวนสมุนไพร ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ เช่นฟาร์มกวาง ฟาร์มไก่ บางแห่งมีการจัดกิจกรรมอื่นๆ สำหรับนักท่องเที่ยวด้วย เช่น การเล่นเรือ การตกปลา ชิมผลไม้ การทำผ้าบาติก หรือการทำอาหารพื้นเมือง นอกจากนี้แล้วบางแห่งยังได้จัดตั้งชุมชนสาธิตขึ้นเพื่อแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบพื้นเมือง ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าเยี่ยมชมและพักผ่อนในชุมชนนั้นด้วย

2.3.3 การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในประเทศไทย

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในประเทศไทยนั้นมีมานานแล้วแต่ไม่ได้มีการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ ในยุคแรกๆ นั้น กลุ่มนักท่องเที่ยวจะจำกัดอยู่ในหมู่ผู้ที่เป็นเกษตรกร วัตถุประสงค์ในการเดินทางส่วนใหญ่เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการเกษตร การดูงาน การเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ จากเกษตรกรผู้ประสบผลสำเร็จในการลงทุน กลุ่มผู้สนใจมักจะเป็นเกษตรกรมือใหม่ เกษตรกรสมัครเล่นที่มีอาชีพประจำอยู่แล้วแต่สนใจด้านการเกษตร ต่อมาธุรกิจการนำเที่ยวชนิดนี้ได้รับความนิยมกว้างขวางมากขึ้น ครอบคลุมไปถึงเกษตรกรมืออาชีพที่ต้องการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาตนเองและขยายตลาดเพื่อรองรับผลผลิตของตน กลุ่มผู้ว่างงานและต้องการมองหาอาชีพใหม่ รวมไปถึงผู้ที่ต้องการพักผ่อนในบรรยากาศธรรมชาติ เรือกสวน ไร่ นา แบบชนบท หรือผู้ที่ต้องการเรียนรู้ สัมผัสกับประสบการณ์แปลกใหม่ไปจากชีวิตประจำวัน

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นการพาเยี่ยมชมสวนหรือไร่ของเกษตรกรที่มีความก้าวหน้าหรือประสบผลสำเร็จ เช่นการเยี่ยมชมฟาร์มโคนม โคเนื้อ นากุ้ง ตะพาน้ำ การเพาะเลี้ยงปลาสวยงาม การเยี่ยมชมสวนผลไม้ เช่น สวนฝรั่งพันธุ์แป้นสีทอง สวน

มะพร้าว น้ำหอม สวนมะม่วง น้ำดอกไม้ เพื่อการส่งออก การเพาะปลูกพืชผักปลอดสารพิษ การเยี่ยมชมสวนไม้ดอกไม้ประดับ เช่น สวนเพาะเลี้ยงพรรณไม้น้ำเพื่อการส่งออก การเพาะเลี้ยงชวนชม ปิยะเซียน โกสน กุหลาบ และไม้ดอกชนิดต่างๆ เป็นต้น ซึ่งผู้ที่ดำเนินกิจการการท่องเที่ยวประเภทนี้มักจะเป็นฝ่ายธุรกิจเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมอีกรูปแบบหนึ่ง คือ งานเทศกาลเกษตรตามฤดูกาล มักถูกจัดโดยภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลผลิตทางการเกษตรที่มีชื่อเสียงขึ้นหน้าขึ้นตาของจังหวัด ในงานมักจะมีการประกวดผลผลิตทางการเกษตร และการขายสินค้าต่างๆ การละเล่นรื่นเริง ขบวนแห่ ตลอดจนการประกวดสาวงาม เป็นต้น ซึ่งนักท่องเที่ยวนอกจากจะได้เพลิดเพลินกับกิจกรรมต่างๆ แล้ว ยังสามารถหาซื้อพืชผลทางการเกษตรที่สดใหม่ อาหารแปรรูป สินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองและอื่นๆ จากเกษตรกรโดยตรงในราคาที่ย่อมเยา

นอกจากนี้ยังมีชุมชนหรือหมู่บ้านเกษตรที่มีวิถีชีวิต หรือวิถีเกษตรที่น่าสนใจ เช่น หมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้านน้ำตาลมะพร้าว จังหวัดสมุทรสงคราม ชุมชนเกษตรหมู่บ้านร่มโพธิ์ใหม่ จังหวัดเชียงราย หมู่บ้านผึ้ง จังหวัดขอนแก่น สวนยางหมู่บ้านเกษตรจังหวัดพังงา ชุมชนประมงเกาะยาว จังหวัดพังงา สวนสมรมหมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมได้รับความสนใจจากหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรเอกชนหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้จัดทำโครงการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ (Agro - ecotourism) ด้วยการเปิดหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะด้านการพัฒนาและดำเนินการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการเฉพาะ ในส่วนของกรมส่งเสริมการเกษตร ได้จัดทำโครงการท่องเที่ยวเกษตร ปีท่องเที่ยวไทย 2542-2543 ขึ้น ด้วยการสนับสนุนและพัฒนาหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตหรือกิจกรรมการเกษตรที่น่าสนใจ หรือพื้นที่เกษตรกรรมของเกษตรกรรายใดรายหนึ่งที่ประสบผลสำเร็จ รวมทั้งงานเทศกาลเกษตร เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ กันไปตามสภาพของพื้นที่แต่ละแห่ง อาจอยู่ในรูปของการแสดงสินค้าหรือสาธิต การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวร่วมทำกิจกรรมในระยะสั้น การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการเกษตร รวมทั้งการให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีหมู่บ้านหรือชุมชนเกษตรกรรมอีกหลายแห่งที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมโดยองค์กรเอกชนให้ชาวบ้านรวมตัวกันและมีส่วนในการจัดการการท่องเที่ยว เช่น หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช หมู่บ้านประมงเกาะยาว จังหวัด

พังงา เป็นต้น สำหรับธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่ที่ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมก็มีอยู่หลายแห่ง เช่น กลุ่มรีเจนท์ ที่มีการจัดพื้นที่ส่วนหนึ่งในโรงแรมเป็นพื้นที่เกษตร เช่น มีการทำนาทำสวนผลไม้ และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามีส่วนร่วมได้ ไร่ B.N. จังหวัดเพชรบูรณ์ สวนเกษตรหลายๆ แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

2.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ลักษณะเฉพาะของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโครงข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมที่จังหวัดนครราชสีมาและพื้นที่ต่อเนื่อง” นี้มุ่งที่จะใช้ทรัพยากรด้านเกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว โดยการจัดระบบการท่องเที่ยวในแหล่งเกษตรกรรมที่มีองค์ประกอบทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ สังคมและเศรษฐกิจ เพื่อวางแผนพัฒนาให้เกิดประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวต่อไป

ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ จะได้ศึกษาถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ที่จำเป็นต่อการวางแผนพัฒนา ดังนี้

การศึกษาด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งเกษตรกรรมในจังหวัดนครราชสีมาและพื้นที่อื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือขอบเขตการปกครองของจังหวัดนครราชสีมาแต่มีความต่อเนื่องของกิจกรรมทางการเกษตร โดยจะเป็นการศึกษาลักษณะเฉพาะของสภาพเกษตรกรรมที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นการพิจารณาองค์ประกอบของเกษตรกรรมที่ประกอบด้วย สภาพกายภาพและชีวภาพของเกษตรกรรม รูปแบบและเทคโนโลยีของเกษตรกรรม ผสมผสานเข้ากับปัจจัยด้านความพร้อมของพื้นที่ที่จะมีผลต่อการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยว เพื่อที่จะคัดเลือกพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมที่จะสนับสนุนส่งเสริมต่อไป นอกจากนี้จะได้ศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นที่มีอยู่ในจังหวัดนครราชสีมาเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการวางแผนในระดับภาคด้วย

การศึกษาด้านตลาดการท่องเที่ยว ได้แก่ ตลาดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม ซึ่งเป็นตลาดเฉพาะด้านที่มีนักท่องเที่ยวผู้ให้ความสนใจด้านเกษตรกรรมเป็นพิเศษ เพื่อค้นหาลักษณะโครงสร้างของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ ตลอดจนพฤติกรรมและทัศนคติต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม ในขณะที่เดียวกันการวิจัยนี้จะได้ศึกษาแนวความคิด ทัศนคติ ของกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมด้วย โดยจะทำการเก็บข้อมูลในแหล่งเกษตรกรรมที่เปิดตัวเองเป็นแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวทั่วไป ในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่อื่นๆ นอกเหนือจากพื้นที่ศึกษา โดยจะเน้นการเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวชาวไทยในกรุงเทพมหานคร

และปริมาณพลเนื่องจากเป็นตลาดใหญ่ของการท่องเที่ยวในประเทศ นอกจากนี้จะได้ศึกษาข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมเยือนจังหวัดนครราชสีมาด้วย

การศึกษาด้านบริการทางการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึก รวมทั้งสาธารณูปโภค สาธารณูปการอื่นๆ

ทั้งนี้ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ข้างต้น จะนำไปสู่การวางแผนทางการพัฒนาและจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม รวมทั้งการนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมที่มีความเป็นไปได้นั้นมีอยู่หลายลักษณะ ได้แก่

1. การท่องเที่ยวแบบทั่วไป (Conventional Tourism) ที่เน้นการเดินทางเยี่ยมชมพื้นที่เกษตร การบริโภคและการซื้อสินค้าเกษตร
2. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) ที่เน้นการส่งเสริม การเรียนรู้และอนุรักษ์ กิจกรรม วัฒนธรรมและวิถีเกษตรในแหล่งนั้นๆ
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ที่ให้ความสนใจเป็นพิเศษกับการเกษตรที่อยู่บนพื้นฐานที่สอดคล้องกับระบบนิเวศเดิมของพื้นที่ และการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

นอกจากนี้ จะได้เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมที่เหมาะสม โดยจะนำเสนอใน 2 ระดับ คือ

1. ระดับแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยไม่มีผลกระทบต่อกิจกรรมหลักของพื้นที่ โดยวิธีการต่างๆ เช่น การจัดเขตพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว การพัฒนาด้าน การบริการ กิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนการบริหารจัดการ เป็นต้น
2. การวางแผนทางการพัฒนาในระดับภาค โดยการวิเคราะห์ภาพรวมของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมที่มีศักยภาพ ผสานกับการท่องเที่ยวทั่วไปของพื้นที่ศึกษา เพื่อวางแผนทางการพัฒนาโดยการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดเป็นโครงข่าย (loop) การท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ ทั้งในด้านการตลาด และเพื่อเป็นทางเลือกใหม่สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเยี่ยมเยือนพื้นที่ ทั้งนี้ โครงข่ายการท่องเที่ยวดังกล่าวสามารถนำเสนอได้ในหลายลักษณะ เช่น การจัดโครงข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม สำหรับตลาดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมโดยเฉพาะ หรือการนำแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมผนวกกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ทั้งด้านกิจกรรม วัฒนธรรม ประเพณี โบราณสถาน ธรรมชาติ ที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ศึกษา แล้วเกิดเป็นโครงข่ายการท่องเที่ยวใหม่ขึ้น